

УДК 811.1/9

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-2-25>

Надія ЛАНЧУКОВСЬКА,
orcid.org/0000-0003-4026-5161
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теоретичної та практичної фонетики англійської мови
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
(Одеса, Україна) *n.lanchukovskaya@gmail.com*

Вікторія ОЛІНЧУК,
orcid.org/0000-0003-1472-2998
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови № 2
Навчально-наукового інституту навігації
Національного університету «Одеська морська академія»
(Одеса, Україна) *anglophon@gmail.com*

Андрій ШАЛЬБОВ,
orcid.org/0000-0002-4004-8071
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови № 3
Навчально-наукового інституту інженерії
Національного університету «Одеська морська академія»
(Одеса, Україна) *reg.11@ukr.net*

ФУНКЦІЇ ЕМОЦІЙНО-ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

У статті наведено основну характеристику засобів вираження емотивності у художньому дискурсі, що реалізуються на фонетико-графічному, морфологічному, лексичному, синтаксичному рівнях. Мета розвідки полягає у функціонуванні емотивних вербалізаторів у художній літературі. Всебічне дослідження семантичних та прагматичних характеристик емоцій необхідне для детального аналізу емотивних вербалізаторів, що входять до складу лексико-семантичної системи мови.

У статті доведено, що емоції є універсальним феноменом, який виражається через категорію емотивності. У ході дослідження було визначено, що емотивність – це властивість мови відтворювати певні емоції за допомогою різнорівневих вербалізаторів – емотивів, які містять оцінність, експресивність та образність.

У системі мови емотивність проявляється на фонетико-графічному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях. Емотивність є невід’ємною складовою художнього тексту, адже за її допомогою здійснюється вплив на реципієнта. У художньому творі категорія емотивності пов’язана із задумом автора, який свідомо використовує її для досягнення комунікативної мети. Тому визначення експресивно-емоційних вербалізаторів художнього твору є важливим для його інтерпретації.

У ході наукової розвідки було встановлено, що уживання емотивних вербалізаторів у мовленні персонажів дозволяє впливати на реципієнтів й спонукати їх до певних висновків. У дослідженні детально було розглянуто засоби репрезентації емотивності. Під час роботи над лексичним рівнем було виокремлено три групи репрезентації емоцій: номінація емоцій, дескрипція та експлікація. У статті враховано, що до емотивних вербалізаторів належать такі лексико-стилістичні засоби, як метафори, епітети, фразеологізми, порівняння, та мовні одиниці нижнього стилістичного забарвлення, наприклад, вульгаризми, жаргонізми тощо.

Ключові слова: емотив, емоційно-оцінна лексика, мовний рівень, функція, художній текст.

Nadiya LANCHUKOVSKA,

orcid.org/0000-0003-4026-5161

Doctor of Philosophy,

Associate Professor at the Department of Theoretical and Applied Phonetics of the English Language

Odesa Mechnikov National University

(Odesa, Ukraine) n.lanchukovskaya@gmail.com

Viktorii OLINCHUK,

orcid.org/0000-0003-1472-2998

Doctor of Philosophy,

Associate Professor at the English Department

Institute of Navigation National University «Odessa Maritime Academy»

(Odesa, Ukraine) anglophon@gmail.com

Andriy SHALYOV,

orcid.org/0000-0002-4004-8071

Doctor of Philosophy,

Associate Professor at the English Department

Institute of Engineering National University «Odessa Maritime Academy»

(Odesa, Ukraine) reg.11@ukr.net

FUNCTIONS OF EMOTIONAL AND EVALUATIVE VOCABULARY IN A LITERARY TEXT (ON THE EXAMPLE OF THE ENGLISH LANGUAGE)

The article provides a basic description of the means of expressing emotionality in literary discourse, implemented at the phonetic-graphic, morphological, lexical, and syntactic levels. The goal of exploration is the functioning of emotional verbalizers in fiction. A comprehensive study of the semantic and pragmatic characteristics of emotions is necessary for a detailed analysis of emotional verbalizers that are part of the lexical-semantic system of language.

The article proves that emotions are a universal phenomenon that is expressed through the category of emotionality. In the course of the research, it was determined that emotionality is the property of language to reproduce certain emotions with the help of different-level verbalizers – emotions that include evaluability, expressiveness and imagery.

In the language system, emotionality manifests itself at the phonetic-graphic, morphological, lexical and syntactic levels. Emotionality is an integral component of a literary text, because it is used to influence the recipient. In literary texts, the category of emotionality is connected with the intention of the author, who consciously uses it to achieve a communicative goal. Therefore, the definition of expressive and emotional verbalizers is important for the interpretation.

In the course of scientific research, it was established that the use of emotional verbalizers in the characters' speech allows influencing the recipients and prompting them to certain conclusions. In the study, the means of representing emotionality were considered in detail. During the work on the lexical level, three groups of emotion representation were distinguished: nomination of emotions, description and explanation. The article considers that emotional verbalizers include such lexical and stylistic means as metaphors, epithets, phraseological units, similes, and language units of reduced stylistic color, for example, vulgarisms, jargonisms, etc.

Key words: *emotive, emotional-evaluative vocabulary, language level, function, literary text.*

Постановка проблеми. Для художніх текстів є характерним зображення почуттів та переживань персонажів. З огляду на це, ми погоджуємося з думкою вчених, що «емотивність є невід'ємним складником художнього дискурсу» (Свідер, 2013; Стадній, 2010; Мілова, 2014). Емоції вербалізуються різноманітними мовними засобами. Окрім того, важливу роль відіграють контекст та мовна ситуація. О. П. Воробйова зазначає, що «у ході моделювання емотивності беруться до уваги референційний, інтенційний, рецептивний аспекти текстової семантики» (Воробйова, 2008: 134).

І. А. Свідер пропонує виокремлювати в художньому тексті «згорнуті вербалізатори емотивності

(семний конкретизатор, слово), мінімально розгорнуті (словосполучення, речення) та максимально розгорнуті (фрагмент тексту, текст)» (Свідер, 2013: 277). Інші науковці називають засобами вираження емоційності у тексті «використання невербальних засобів; авторське оповідання; авторські неологізми; пряму чи опосередковану номінацію емоцій; дешифратор емоцій, яким може бути дублююча емоційна конструкція, контекст, ремарки автора тощо; переважання лінгвістичного чи паралінгвістичного засобу» (Мілова, 2014: 107).

Релевантним для нашої розвідки є дослідження функцій емотивних вербалізаторів. На думку

вчених, основна функція емотивності полягає у здійсненні прагматичного впливу на реципієнтів (Стадній, 2010; Степанюк, 2014; Мілова, 2014; Чернова, 2014), а також у стимулюванні емоційності мовця, яке формують емотивні вербалізатори та «емоціогенна» інформація (Свідер, 2013; Мілова, 2014), з метою апелювання до емоційної реакції реципієнта.

Аналіз досліджень. Антропоцентризм сучасної науки визначає напрям лінгвістичних досліджень, серед яких знаходиться зокрема емотивність та емоційність як складові художніх творів. Вчені присвячують свої розвідки вивченню цих феноменів на прикладах різних мов (Глушак, 2014; Степанюк, 2014; Мілова, 2014; Чернова, 2014). О. П. Воробйова (2008) вивчала емоційність у когнітивному аспекті, а А. С. Стадній (2010) – емоційно-оцінну лексику у психолінгвістичному. М. М. Мілова розглядає у своїх розвідках різницю між поняттями «експресивність» та «емотивність». Попри значну кількість робіт, присвячених вивченню вербалізації емоцій у художніх текстах, проблема потребує подальших досліджень, оскільки кожен науковець експлікує емоції по-різному.

Мета статті полягає у виявленні вербалізаторів емоційно-оцінної лексики та їх функцій в англійських художніх текстах.

Виклад основного матеріалу. Лексичні одиниці, що виражають емоції мовця, називаються емотивами, основна функція яких полягає у самовираженні та оцінці. А. А. Чернова стверджує, що «емотивів з негативною оціночною семантикою у багатьох мовах в кількісному відношенні більше, ніж емотивів з позитивною оцінювальною семантикою» (Чернова, 2014: 245).

З думкою А. А. Чернової погоджується М. М. Мілова, ствержуючи, що функція емотивів полягає в емоційному самовираженні, тобто мовець не має на меті викликати якусь емоцію (в той час як експресивна лексика спрямована на реципієнта) (Мілова, 2014: 107).

Емотивні вербалізатори було виявлено в аспекті частотності на всіх мовних рівнях: на морфологічному, фонетико-графічному, синтаксичному та лексичному.

На морфологічному рівні вербалізація емотивності відбувається через слова, у яких емоційне ставлення до предмета або явища марковане певними афіксами, як-то, суфіксами, що вказують на негативну оцінку: *-ard*, *-eer*, *-ster/-aster* (hipster) та напівафіксом *-monger* (scare-monger). Своєю чергою, суфікси *-y* (daddy), *-let* (chiklet), *-kin* (lambkin) мають позитивну конотацію. Г. М. Кузенко зараховує до цієї групи «індивідуальні неологізми та

авторські оказіоналізми (*poisoner – кухар, frog-eater – француз*)» (Кузенко, 2000: 78).

У художній літературі знаходимо такі приклади використання морфологічного підходу для вираження емоцій, де застосовується афіксація:

«*Do a jobbie, they'd say to children, when they were being toilet-trained*» (Atwood, 1986: 134). Утворення ступенів порівняння прикметників належить, на нашу думку, також до морфологічних способів вербалізації емотивів:

«*Every time I saw her, those eyes looked larger and more luminous*» (Atwood, 2019: 25).

На фонетичному рівні емоційність та емотивність реалізуються інтонацією, темпом, мелодією, тембром, наголосом, «сполученням фонем, різними видами пауз, стиків, ритмів, а також подвоєнням чи римуванням комбінацій типу: *helter-skelter, teeny-weeny, hickety-pickety*, більшість з яких мають жартівливий відтінок» (Глушак, 2014: 101). До таких засобів відносять знак оклику, знак питання та знак оклику, великі літери, три крапки, тире й дефіс (Мілова, 2014: 107), а також звуконаслідувальні моделі.

У нижченаведеному прикладі з художнього твору виявляємо взаємодію двох способів репрезентації емотивності та емоційності – знак питання та три крапки:

«*I want ...*” he says. *I try not to lean forward. Yes? Yes yes? What, then? What does he want?*» (Atwood, 1986: 111).

У наступному прикладі знак оклику яскраво виражає емоції мовця:

«*But, Aunt Lydia, you must drink this mint tea, it will do wonders for your digestion!*» (Atwood, 2019: 94).

Фонетисти стверджують, що звук або сполучення звуків може викликати у свідомості мовців певне значення або певні асоціації. Так, «звукосполучення [sl] пов'язується з неприємними асоціаціями: *slither, slug, sloppy* і т. ін. Негативні конотації має звукосполучення [kr]: *crash, crack, crunch* та ін.» (Мац, 2003: 182).

Суфікс *-ish* надає слову негативної конотації та позначає зневажливе ставлення з боку мовця до предмету:

«*And my hair was particularly inflammatory because it was greenish*» (Atwood, 2019: 217).

Звуконаслідування зафіксовано у контексті ««*Shh,*” he says. “*I could help you. I've helped others.*”» (Atwood, 1986: 51) з роману М. Етвуд «Оповідь служниці».

На графічному рівні емотивність виражається спеціальними шрифтами, як-то, курсив, капіталізація, дефіксація. Наприклад:

«*It was framed by a stone archway with a name carved into it in the Celtic lettering you sometimes see on older buildings in Toronto – CARNARVON – surrounded by stone leaves and elvish faces <...>*» (Atwood, 2019: 107).

У наведеному прикладі капіталізація назва CARNARVON призначена для посилення страху та тривоги. У деяких контекстах трапляється взаємодія капіталізації із знаком оклику для посилення емотивного ефекту:

«*There were a lot of Baby Nicole posters: ALL GILEAD BABIES ARE BABY NICOLE!*» (Atwood, 2019: 48).

Для маніфестації емоцій у художніх творах автори звертаються на синтаксичному рівні до вживання окличних, питальних, еліптичних, інвертованих речень, вставних елементів, клішованих (*how, what a, such a*) та емотивно-підсилюючих структур (*how much, very much, those*), звертання, градації, оксюмору, паралелізму. Високий ступінь дезорганізації синтаксичної структури вказує на високий ступінь емоційного напруження. Окрім того, слід згадати про повтори, «незакінченість синтаксичних конструкцій задля високої концентрації емоцій» (Мац, 2003: 182). Так, задля підсилення емоції письменниця використала повтор у реченні:

«*So peaceful, the streets; so tranquil, so orderly; yet underneath the deceptively placid surfaces, a tremor, like that near a high-voltage power line*» (Atwood, 2019: 224).

За допомогою звертання можна відтворювати різні емоції, при цьому воно є засобом характеристики персонажу, якщо вважати мовлення автора твору або іншого персонажа об'єктивним:

«*It's time. Today or tomorrow would do it, why waste it? It'd only take a minute, honey.*» *What he called his wife, once; maybe still does, but really it's a generic term. We are all honey*» (Atwood, 1986: 52). У наведеному контексті відчувається негативне або лицемірне ставлення до героїні, що підтверджують речення «*<...> but really it's a generic term*» та «*We are all honey*».

Щоб відтворити глибину почуттів та наростання емоційної напруги персонажів письменники використовують у творі градацію, що було виявлено у контексті «*<...> I shake, I heave, seismic, volcanic, I'll burst*» (Atwood, 1986: 116).

На лексичному рівні для вербалізації емоційного стану використовуються різні частини мови, наприклад, «*hope, poor, happiness, despair, seriousness, happy, angry, unhappy, interest*» (Степанюк, 2014: 259).

З точки зору прагматики емотивні вербалізатори поділяються на прямі номінанти, дескрип-

ції та експлікації. Перші реалізуються в мові на предикативному рівні. Своєю чергою, дескрипції призначені для опису міміки, жестів, голосу персонажів. Для цього письменники послуговуються метафорами, метоніміями, імпліцитністю тощо.

З-поміж емотивних вербалізаторів трапляються одиниці зі зниженим стилістичним тоном, такі як: колоквіалізми, діалектизми, сленгізми, жаргонізми, вульгаризми. Їх уживання у художньому творі «створює жвавість та наочність живого мовлення» (Кузенко, 2000: 79). Найчастіше передача емоцій відбувається за допомогою «прикметників або псевдодієприкметників, а не дієсловами, що позначають пасивний емоційний стан». Натомість емоційні дієслова призначені для відтворення активної ролі суб'єкта. Так, у контексті «*Partly I was jealous of her; but how could I be jealous of a woman so obviously dried up and unhappy?*» (Atwood, 1986: 125) вжито емотивні вербалізатори, які підсилюють емоційний вплив на читача.

Наступний приклад демонструє посилення емотивності за рахунок взаємодії негативної семантики слова *terrible*, та його повтору:

«*We'd had three modules in school on Gilead: it was a terrible, terrible place, where women couldn't have jobs or drive cars*» (Atwood, 2019: 43).

Емоційний стан можуть маніфестувати емоційно-оцінні вигуки, як-то *ah, alas, eh, hmm, oh, uh, um, ha, yeah, oho*. Визначити, яку емоцію виражають ці вигуки, можна через контекст або емоційно-забарвлену лексику. Наприклад,

«*Oh what a beautiful morning, he sings*» (Atwood, 1986: 71); «*Yeah, I said. I felt a little dizzy*» (Atwood, 2019: 107).

У художніх творах трапляються грубі та нецензурні слова, які відтворюють високий рівень емоційного стану, як правило, тоді, коли персонаж не контролює свої емоції:

«*You were a damn fine judge,*» *she whispered to me on the third day*» (Atwood, 2019: 119);

«*Why does he have to wear that stupid uniform?*» (Atwood, 1986: 78).

Для зображення емоційного стану письменники використовують почасти епітети, наприклад: «*I smiled my wintry smile*» (Atwood, 2019: 180).

Аналіз художніх текстів засвідчує, що емотивність твору призначена для формування у читачів певної емоційної реакції на образність тексту. Задля цього письменники використовують емотивні вербалізатори.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Позначення емоцій у літературних творах реалізується мовними одиницями на всіх рівнях:

фонетико-графічному, морфологічному, лексичному та синтаксичному. Емотивність у художньому творі тісно пов'язана з наміром письменника. Для досягнення своєї комунікативної мети автор свідомо обирає відповідні вербалізатори.

Основна функція емотивних репрезентантів – прагматична, яка полягає у самовираженні мовця.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні мовного відтворення емотивності у медійних текстах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воробйова О. П. Поетика хвиль в контексті емоційного резонансу (нарис з когнітивної емотіології). *Мова, культура й освіта в сучасному світі: зб. наук. праць до 90-річчя проф. Романовського О.К.* / відп. ред. О.А. Стишов. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2008. С. 126–135.
2. Глушак Н. Особливості відтворення емотивності в романі «Таємний сад» Ф.Г. Бернет. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. Вип. 10. С. 100–104.
3. Кузенко Г. М. Мовні засоби вираження емотивності. *Наукові записки НаУКМА*. 2000. Т. 18: Філологічні науки. С. 76–83.
4. Мац І. І. Різновиди емоцій та способи їх вербалізації (на матеріалі англійської мови). *Вісник Житомирського педагогічного університету*. Житомир: Вид-во ЖДПУ ім. І. Франка, 2003. Вип. 11. С. 181–183.
5. Мілова М. М. «Експресивність» та «емотивність» у мові та мовленні. Рівні передачі емоцій у художньому англійськомовному тексті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2014. Вип. 9. С. 104–107.
6. Свідер І. А. Основні особливості емотивного тексту. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2013. Вип. 33. С. 275–278.
7. Стадній А. С. Психолінгвістичний аспект емоційно-оцінної лексики. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство*. 2010. Т. 18, вип. 16. С. 321–325.
8. Степанюк М. П. Лексичні та лексико-стилістичні засоби вираження емоцій у романах Ш. Бронте та Е. Бронте. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2014. Вип. 692–693. С. 258–260.
9. Чернова А. А. Лексичні засоби вираження емоційних концептів у сучасному іспанському художньому дискурсі. *Проблема семантики слова, речення та тексту*. 2014. Вип. 33. С. 241–251.
10. Atwood M. *The Handmaid's tale: A novel*/Margaret Etwood. London: Vintage Books, 1986. 320 p.
11. Atwood M. *The Testaments*/Margaret Atwood. New York: Nan A. Talese/Doubleday, 2019. 432 p.

REFERENCES

1. Vorobiova O. P. Poetyka khvyl v konteksti emotsiinoho rezonansu (narys z kohnityvnoi emotiolohii) [The poetics of waves in the context of emotional resonance (an essay on cognitive emotiology)]. *Mova, kultura y osvita v suchasnomu sviti: zb. nauk. prats do 90-richchia prof. Romanovskoho O.K.* / vidp. red. O.A. Styshov. Kyiv: Vyd. tsentr KNLU, 2008. S. 126–135 [in Ukrainian].
2. Hlushchak N. Osoblyvosti vidtvorennia emotyvnosti v romani «Taiemnyi sad» F.H. Bernet [Peculiarities of reproduction of emotionality in the novel «Secret Garden» by F.G. Burnet]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. 2014. Vyp. 10. S. 100–104 [in Ukrainian].
3. Kuzenko H. M. Movni zasoby vyrazhennia emotyvnosti [Linguistic means of emotional expression]. *Naukovi zapysky NaUKMA*. 2000. T. 18: Filolohichni nauky. S. 76–83 [in Ukrainian].
4. Mats I. I. Riznovydy emotsii ta sposoby yikh verbalizatsii (na materialii anhliiskoi movy) [Types of emotions and methods of their verbalization (based on the material of the English language)]. *Visnyk Zhytomyrskoho pedahohichnoho universytetu*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDPU im. I. Franka, 2003. Vyp. 11. S. 181–183 [in Ukrainian].
5. Milova M. M. «Ekspresyvnist» ta «emotyvnist» u movi ta movlenni. Rivni peredachi emotsii u khudozhnomu anhlomovnomu teksti [«Expressiveness» and «emotionality» in language and speech. Levels of emotion transfer in an English-language literary text]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*. 2014. Vyp. 9. S. 104–107 [in Ukrainian].
6. Svider I. A. Osnovni osoblyvosti emotyvnoho tekstu [The main features of an emotional text]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Filolohichni nauky*. 2013. Vyp. 33. S. 275–278 [in Ukrainian].
7. Stadnii A. S. Psyholinhvistychnyi aspekt emotsiino-otsinnoi leksyky [Psycholinguistic aspect of emotional and evaluative vocabulary]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Movozaivstvo*. 2010. T. 18, vyp. 16. S. 321–325 [in Ukrainian].
8. Stepaniuk M. P. Leksychni ta leksyko-stylistychni zasoby vyrazhennia emotsii u romanakh Sh. Bronte ta E. Bronte [Lexical and lexical-stylistic means of expressing emotions in the novels of S. Bronte and E. Bronte]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Hermanska filolohiia*. 2014. Vyp. 692–693. S. 258–260 [in Ukrainian].
9. Chernova A. A. Leksychni zasoby vyrazhennia emotsiinykh kontseptiv u suchasnomu ispanskomu khudozhnomu dyskurs [Lexical means of expressing emotional concepts in contemporary Spanish literary discourse]. *Problema semantyky slova, rechennia ta tekstu*. 2014. Vyp. 33. S. 241–251 [in Ukrainian].
10. Atwood M. *The Handmaid's tale: A novel*/Margaret Etwood. London: Vintage Books, 1986. 320 p.
11. Atwood M. *The Testaments*/Margaret Atwood. New York: Nan A. Talese/Doubleday, 2019. 432 p.